BIBLIOTECA **DIMINEAȚA**

H. SANIELEVICI

IN TREN

2733
40649

No. 40 PREȚUL 6 LEI

517890U

BIBLIOTECA „DIMINEAȚA“

273

H. SANIELEVICI

IN TREN

BIBLIOTECA [illegible]
— CLUJ —
40649 C
517.890

EDITURA „ADEVĚRUL“
Strada Sărindar, 9—11

1-1454

IN TREN

In drumul dela Paris la Berlin. Eram şase inşi în compartiment: un portughez de origine germană, un evreu din Madrid, un neamţ din Hamburg, un american, un armean şi subsemnatul. Americanul nu ştia decât englezeşte şi vorbia în această limbă cu neamţul, cu armeanul şi cu spaniolul. Eu conversam, când franţuzeşte şi când nemţeşte, cu portughezul, cu spaniolul şi cu armeanul; iar cu neamţul, numai nemţeşte.

In acelaşi timp, portughezul se'nţelegea cu spaniolul pe spanioleşte. Şi fiindcă americanul ţinea să stea de vorbă şi cu mine, neamţul, — care-i era ca un fel de aghiotant, — ne servea de interpret. De câte-ori convorbirea se ducea în englezeşte, mă simţeam viu contrariat şi regretam mult că nu cunosc această limbă. Adică de citit citesc şi pricep uşor; dar fiindcă nu prea cunosc pronunţia, nu pot vorbi englezeşte aproape de loc. Până la Kehl, graniţa franco-ger-

mană, s'a discutat mai ales în franţuzeşte; iar după aceia, în virtutea unei inconştiente influenţe a mediului, s'a adoptat limba germană. Portughezul ştia nemţeşte, fiindcă era de origine germană; franţuzeşte, fiindcă stătuse la Paris; şi spanioleşte, ca orice portughez. Spaniolul ştia nemţeşte, ca evreu; franţuzeşte, ca ori ce om cult; şi englezeşte, fiindcă avea sucursală la Londra. Neamţul ştia englezeşte, fiindcă era din Hamburg. Armeanul ştia nemţeşte, fiindcă trăia la Berlin, franţuzeşte, ca orice om cult, şi englezeşte, fiindcă-şi făcuse studiile în Anglia.

Toţi cei de faţă (afară de subsemnatul) erau oameni foarte interesanţi.

Portughezul avea părul castaniu şi era mic şi îndesat, **buzat şi cu nările mari** Arăta înclinări către oratorie rece şi către pornografie tivială. Germanic nu părea să fie întrânsul decât părul şi... germanofilia aprinsă. In caracter nu trăda nimic teutonic. Imi desvoltă teoria că „portughezul este neamul cel mai trivial din Europa; sensual e şi spaniolul, dar în acelaşi timp mândru, şi în amor, cavaler. Portughezul însă, respiră o sensualitate josnică. Pornografia crasă formează în Portugalia cel mai obicinuit subiect de conversaţie".

Aşa o fi?.. Nu ştiu. Am găsit însă o înclinare analoagă în... Târgovişte, la anume tipuri oacheşe, cari se coboară, zice-se, din robi domneşti. Am cunoscut, în fosta capitală a Munteniei, pe un director de liceu — tare smead, deşirat, crispat

în mimica şi în mişcările lui — care dispunea de un atât de bogat repertoriu de anecdote pipărate, încât povestea o mulţime în fiecare zi şi totuşi timp de un an nu se repeta niciodată. Abia în Septembrie relua cursul dela început.

Portughezul acesta, născut în Portugalia, ilustra odată mai mult legea observată de mine, că o rasă transplantată în mediul unei alte rase, nu rămâne cum a fost, dar nici nu ajunge, să samene exact cu rasa indigenă, ci iea o cale mijlocie; după cum şi mamiferul ajuns animal aquatic, nu mai seamănă cu celelalte mamifere, dar nici peşte desăvârşit nu devine, ci îmbracă însuşiri intermediare (balena). Oricine e puţintel familiarizat cu etnografia, va recunoaşte cu uşurinţă, într'un grup de evrei din toate ţările, pe cei originari din Arabia, ori din Rusia, ori din Franţa. A-i recunoaşte ca evrei, îi va fi cu putinţă numai în minoritatea cazurilor. De pildă, anume tipuri de evrei germani, nu se pot uita. Şi cum n'are să se deosebească evreul român de cel german, când cel dintâi mănâncă fleici, mititei, ghiveciu, ardei umpluţi, pătlăgele vinete, tomate, pepeni galbeni şi verzi, etc., pe când cel de al doilea se hrăneşte cu Knödl, cu cartofi, cu Leberwurst, cu supe făinoase, etc. L-am întrebat pe portughez cari sunt la ei alimentele obicinuite ale poporului şi mi-a înşirat la întâmplare şi'n mod cu totul incomplect: peşte sărat, untdelemn, năhut, usturoi, fruc-

te, vin, cafea... Nimeni nu ştie că faţa omului, dela ochi în jos, este o maşină de mestecat.

Evreul din Madrid semăna cu Alfons, regele Spaniei: nasul mare, aquilin, dar cu nările aparente; falca, sub premolari, cam tăioasă şi caracterizată în faţă printr'un remarcabil prognatism sub-nasal, îngust, — adică îi eşiau înainte incisivii de jos şi regiunea corespunzătoare din falcă, bărbia fiind şi dânsa îngustă şi proeminentă. Caracterele acestea anatomice sunt ale mâncătorului de fructe, la care premolarii şi incisivii joacă, evident, un rol important.

Făcusem în minte aceste observaţii; în curînd aflai dela d. **Saint-Clare** — aşa-l chema — că familia lui posedă în Madrid de **cinci sute de ani** o casă de export de fructe, şi, tot de atunci, o sucursală la Londra; că de secole unii membri ai familiei stau în Madrid, iar alţii la Londra, vizitîndu-se, fireşte, adesea, şi trecând pe rînd dintr'o ţară în alta. De fapt avea acest om şi oare-cari particularităţi englezeşti, în îmbrăcămintea şi'n manierele lui, şi anume, de gentleman care exercită negoţul ca un sport, fără să se lase prea mult robit banului. La vorbă era plăcut şi interesant (călătorea mult, în interesul casei, prin toată Europa); din nefericire, gângăvea tare, şi numai când se'ncălzia, vorbea mai curent.

Americanul era înnalt şi cumplit de spătos; un uriaş cu faţa lungă, cu nasul foarte nobil şi cu ochi albaştri de copil. Se ţinea cam îndoit de spate, ca

oamenii de stat pe care-i încovoaie adulaţia fetişistă a mulţimii. Geamantanele de piele, foarte scumpe, îmbrăcămintea, figura şi mina, îl arătau om bogat, — şi nu de eri; iar respectul pe care i-l purta însoţitorul, neamţul din Hamburg, (de hatârul căruia călătorea probabil în cl. II-a), — negustor, fără îndoială, şi negustor de calitate — părea a dovedi că era şi o personalitate însemnată. Aleasa simplicitate şi naivitate a manierelor, arăta că poziţiunea lui socială îl cruţa de nevoia de a poza.

Vorbiam de Franţa şi Germania. Lăudam politeţa rafinată a francezului, şi bonomia lui şi le puneam în contrast cu încordarea rigidă a berlinezului. Americanul, cu un gest de copil, duse mâinile la urechi şi protestă:

— „Eu cu parizienii nu mă împac de loc' Mi-ar fi cu neputinţă să trăesc la Paris!... De dimineaţa până seara vorbă lungă, treabă puţină!.. **Bonjour, monsieur, merci monsieur, au revoir monsieur,** (americanul pronunţă aceste cuvinte în aşa fel, că păreau un ciripit de pasere), — te năuceşte de cap şi n'ajungi la nici o tranzacţie... Prefer pe berlinez, care rezolvă o afacere în câteva cuvinte („Curz und Bündig", traduse neamţul, adică „scurt şi cuprinzător" — **bündig** vine dela **sich binden,** a se lega, a lua răspunderea).

Neamţul era şi el înnalt şi spătos, cu trăsăturile regulate, dar cam aspre, prognat şi cu bărbia pătrată — în felul englejilor din popor; şi când vorbia englezeşte, ţinând pipa în gură, ai fi jurat că-i englez. Rasa din nordul Germaniei

nici nu se prea deosebeşte de aceia de dincolo de canal.

Armeanul era înnalt şi subţire, îmbrăcat cu mare grijă, lent şi chibzuit în cuvintele şi mişcările lui. Deşi vorbea nemţeşte fără cusur, îl recunoscui numai decât—după culoarea de tot smeadă a tenului şi după expresiunea sumbră şi închisă a figurei, — că e vestasiatic. Spaniolul, italianul, grecul, chiar şi cu acelaşi ten şi cu aceiaşi expresie, unesc un temperament mai viu şi apoi, nu sunt brachicefali, cum era armeanul. Inteligenţa acestuia se dovedi puţin obicinuită: pătrundea numai decât, în puţine cuvinte, până'n miezul problemelor şi arăta să fi frământat cele mai variate chestiuni cu o rară putere dialectică. Cultura lui era vastă. Despre orice subiect găsea să spuie, după oarecare gândire, lucruri hotăritoare; şi le spunea c'un ton blazat, obosit şi blând. In mintea mea, îl comparam cu americanul şi cu neamţul: omul de nord, puternic, inimos şi fericit de a trăi, cu tenul curat şi trandafiriu, („englezul e curat la suflet şi la corp" afirma cu mândrie britanică vecina mea din Montmorency, d-na profesor Lowton) cât pare de superior acestui armean smead şi crispat la faţă, rece, întunecat şi închis; dar cât de sus se ridică prin cugetarea lui, copilul civilizaţiei de douăzeci de mii de ani a Asiei anterioare...

Ii spusei armeanului, de la primele cuvinte, că l-am ghicit că-i asiatic, dar că nu pot preciza: turc, persan, armean...

— „Armean" îmi răspunse el, cu o nuanţă de jenă.

Eram isbit de asemănarea felului său de a cugeta, cu al meu. Vorbirăm şi despre Orient, despre Rabindranath Tagore, şi ne'nţeleserăm asupra tezei, că orientul bătrân ar da o civilizaţie mult superioară celei apusene, dacă prin vre-o minune a progresului, şi-ar putea asimila calităţile de sentiment şi de acţiune ale Europeanului de vest şi de miazănoapte. Îi citai cuvintele pe cari mi le spusese Romain Rolland: „cunosc personal pe oamenii cei mai aleşi din Europa; cred totuşi că Europa nu are şi nu poate avea o personalitate atât de armonioasă ca Tagore: fiecare vorbă, fiecare gest, fiecare mişcare a gânditorului indian este o simfonie"...

Aproape de Berlin, armeanul îmi dădu carta lui de vizită. Care nu-mi fu uimirea, când citii: „GREENFIELD, reprezentantul diplomatic al Armeniei în Germania". Îi observai că Greenfield nu-i nume armenesc. („Garabet Greenfield", împerecheai eu, râzând, în forul meu interior). „N'are a face", răspunse zâmbind d. Greenfield şi mă invită cu stăruinţă să viu să-l văd la legaţie. „De altfel, adăugă el, voi vizita România ca să strâng bani pentru Armenia şi atunci voi căuta numaidecât să te văd".

Greenfield!.. Când cineva nu-i englez şi nici neamţ britanizat, fost Grünfeld, ce poate fi?.. Evident că evreu!... Armeanul e inteligent şi civi-

lizat, dar gândeşte repede, precipitat, se pierde în amănunte şi-i une-ori oleacă într'o doagă...

Tribulaţiunile acestea ale lui Grünfeld, ca Greenfield, ca armean şi ca ministru la Berlin, mi-au adus aminte de o întâmplare:

Un cunoscut scriitor german, al cărui nume l-am uitat, descriind, într'un volum, călătoria lui în America, povesteşte următoarele:

Având curiozitatea să vadă oraşul, astăzi cu desăvârşire ruinat, al iezuiţilor din Urùguay, a fost nevoit să străbată cu mari greutăţi un ţinut pustiu, şi apoi, cu greutăţi şi mai mari, o imensă regiune păduroasă şi mlăştinoasă. N'a murit de sete, şi nici fiarele nu l-au mâncat şi a găsit în fine oraşul ruinat. In picioare stăteau doar zidurile catedralei, şi—printr'o minune a cerului!..— neatins, altarul bisericei. Dar abia se apropiase de altar şi-i eşi înnainte un evreu din Galiţia, oferindu-i antichităţi... Locuia în altar, cu nevasta şi cu cei şapte copii ai săi...

In legătură cu asta, îmi aduc aminte de-o vorbă de spirit. Ne aflam internaţi în lagărul din Philipopol vreo câteva mii de oameni: engleji, franceji, italieni, români, sârbi şi greci. Comandantul scosese câte doi, trei evrei din fiecare naţie şi-i pusese în slujbe: la cancelarie, la infirmerie, la cantină, la spălătorie, etc. Pe când se discuta în grupul românesc, cu oarecare maliţie, această stare de lucruri, un tânăr avocat, poliţai într'un oraş de provincie, zise cu gravitate:

— „Aş vrea să mă cobor în fundul oceanului".
— „Cu ce scop?".
— „Ca să văd dacă sunt evrei şi acolo, iar dacă nu sunt, cum merg lucrurile fără amestecul lor".

TIPURI DIN TREN

Călătoream de la Munchen la Viena, acum patru ani. Eram singur în compartiment, când intră o pereche foarte interesantă. El, mic de statură, uscăţiv şi gârbov; cu tenul cenuşiu lustruit, murdar, plin de coşuri şi de pete; cu faţa sbârcită, suptă şi lipsită de orice expresie (făcui această observaţie copilărească: numai un suflet nesimţitor poate răbda să locuiască într'un atare înveliş); consumat înainte de vreme, (aflaiu pe urmă că n'avea încă cincizeci de ani), dar netrădând de altfel nici o vârstă hotărâtă: pe un pergament mort, cum să cunoşti durata vieţii trăite?.. Trăsăturile feţei îţi dădeau impresia unei caricaturi stângace, făcută de mână de copil. Hainele parcă erau tăvălite în praf. Tuşea sec omuleţul, dar — mă gândeam eu — nu va muri, căci sufletul lui tre-

bue să fie prea leneş ca să se osteneaască să-şi schimbe reşedinţa... In total — un miriapod rătăcit în pivniţă într'o pânză de păianjen.

Originar din Madrid, trăia de treizeci de ani în Cuba. (Ce idee!...). Pe nevastă-sa o luase din Viena, cu paisprezece ani mai înainte, şi acum dânsa se folosea de valută ca să meargă să-şi revadă familia.

Ce nevastă!... Işi găsise sacul peticul!... După figură se vedea că-i nemţoaică: ochi albaştri, nu lipsiţi de naivitate; vorba, fără accent străin; o leacă de sentimentalism în voce. Dar mică de stat; atât de mică, încât depe canapea îi atârnau picioarele; faţa sbârcită, ca un măr trecut prin îngheţ; tenul gălbui; vocea turbure, scârţiitoare şi cam piţigăiată, — părea să vie de departe, din lumea vrăjitoarelor basmelor de copii... Simţeai în această voce nu ştiu ce dulceaţă grea, visătoare, lascivă, toxică şi melancolică...

Imbrăcată şi'mpodobită era cucoana — taman baba Dochia. Nenumărate piese: bluză, vestă, jachetă, pardesiu, blană de gât, şal, inele, mărgele, cercei lungi, pălărie cu poame şi cu păsărele, voal verde, etc., etc. — toate cu culori şi cu zorzoane.

In minte mi se închegă o caracterizare ciudată:

„nevasta unui saltimbanc evreu venind din Constantinopol". Rîsei eu însu-mi de această bizară asociaţiune de idei. Deodată însă amintirea se limpezi: îmi reveni povestirea unui inginer evreu din Bucureşti.

Avea inginerul, în fundul Moldovei, un unchiu şi o mătuşă, săraci lipiţi pământului şi trăind „din aer" — hrană puţin substanţială. Au plecat în America şi după mulţi ani au scris din... Africa, precum că fac comerţ acolo şi că au strâns avere, din care pricină s'au hotărît să vie în ţară; şi că vor sosi la Constanţa cu vaporul, telegrafiind ziua şi ora. Inginerul îi aşteptă la debarcader şi-i văzu apărând, ciudat de arşi şi de uscaţi la faţă; dânsa era îmbrăcată în haine demodate, cu culori strigătoare şi cu multe zorzoane. Descărcară şi o imensă cuşcă pe roate. Cu uimire se'ncredinţă inginerul că cuşca conţinea o focă, pe care unchiul şi mătuşa o plimbaseră prin toată Africa: ăsta era comerţul dumnealor!...

Am intrat firește în vorbă cu domnii din Cuba. Ce comerţ făceau acolo, n'am putut afla. Dânsa mi-a spus că rudele n'au s'o mai recunoască, aşa de mult s'a schimbat de când a plecat. Măcar că era atât de sbârcită, n'avea decât patruzeci de

ani. Cu figura ei încreţită, îmbrăcămintea tinerească contrasta ciudat!..

„Căldura la noi", se văită dânsa lânced, „e îngrozitoare. Femeile indigene stau întinse toată ziua. Eu însă sânt învăţată să muncesc. Şi atunci asud necontenit şi asta mă usucă şi mă sbârceşte. Sunt nemţoaică. Nu mă pot hrăni, ca indigenii, numai cu patate" (cartofi dulci). El îmi povesti cu ce uşurinţă se câştigă banii în Cuba. In câţiva ani faci avere şi dobândeşti astfel putinţa de a sta întins toată ziua, fumând şi bând cafele. Luptele politice, duse de bande setoase de a se îmbogăţi din averea statului, sunt de o violenţă fără seamăn. Străinii fac comerţ şi indigenii politică. Lenevia creolă şi spaniolă, s'a amestecat în mod bizar cu civilizaţia ce vine din Statele-Unite. Cuba e o lume cu două civilizaţiuni diferite.

Şi pe când îmi înşira aceste şi alte multe lucruri, pe cari din nefericire le-am uitat, tremuram amândoi de frig, deşi ne aflam în luna Iunie.

Mai ales mi-a rămas în auz tonul visător, melancolic, greu, lasciv şi ascuns-pasionat al femeii. Sufletul ei devenise... tropical. Să fie de vină căldura, ori cartofii dulci?.....

Şi nu ştiu de ce mi-au lăsat amândoi impresiunea de oameni suspecţi...

* * *

Cu câteva luni mai înainte, în drumul dela Berlin la Viena. Eram şase în compartiment. La dreapta mea, un tânăr münchenez, director de fabrică; la stânga mea, un prusac lung şi uscat; în faţa noastră, un ungur, cu ochi şi pomete tipice; un profesor de chimie din Viena, roş la faţă şi bărbos; şi o tânără rusoaică, cu siguranţă cocotă. Nimeni nu vorbia, lucru care mă supăra. Cu tot respectul pe care-l am pentru fiinţa umană, un om care se aşează lângă mine în tren, îmi dă impresia pe care o încearcă fiziologul când vede aducându-i-se un cobai de experienţă. Nu există om pe lume, care din anume puncte de vedere să nu fie interesant. Dacă însă tovarăşii mei tăceau, eram silit să mă mulţumesc a ceti pe feţele lor, fără putinţă de control...

Intrai în vorbă cu ungurul, care avea în toată fiinţa lui ceva franc, cavaleresc şi senin; vorba lui cântătoare, sacadată, suna armonios şi plăcut. Ajunse numai decât să mă întrebe de naţionalitate şi-i răspunsei: „român". Fu ca o sguduire pentru toţi cei prezenţi: pe atunci patimile politice erau mai aprinse decât azi, relaţiunile internaţionale mai încordate. Totuşi, omul cultivat ştie că nu trebue să răsfrângă asupra unei singuratice persoane prezente, ura isvorâtă din conflicte internaţionale.

Ungurul începu să se plângă, pe un ton politicos, de înglobarea în România Mare a unor regiuni curat ungureşti şi de nemulţumirile populaţiunii orăşeneşti în contra administraţiei române. Îl consolai cu drepturile garantate minorităţilor, precum şi cu perspectiva unei sigure asanări a administraţiei noastre şi a unei mai mult decât probabile colaborări, între burghezia minorităţilor şi burghezia românească. Prusacul, cu claritatea tăioasă şi cu preciziunea aproape jignitoare a naţiei sale, dar în mod stăpânit şi manierat, făcu procesul **Ententei**, şi în deosebi a Franţei. „Wilson a făgăduit poporului german condiţiuni generoase... Am căzut în cursă... Am înlăturat monarhia şi am capitulat. Rezultatul: ni s'au luat Alsacia-Lorena, Silezia, regiunile renane, coloniile, flota, cerându-ni-se în schimb să plătim, pe lângă cheltuelile unei ocupaţiuni apăsătoare, sume de reparaţie fantastice. Cât suntem slabi, vom răbda, dar va veni vremea, în curând..."

— „Vom devasta Franţa mai rău decât acum!... Nici copii nu-i vom cruţa!..", isbucni münchenezul, cu o sălbătăcie apocrifă, care aduse un uşor surâs pe buzele celorlalţi...

Şi vorbi cu entusiasm de exerciţiile de Duminică ale miliţiei bavareze: „intelectualul şi bur-

ghezul, alăturea de țăran și de lucrător — ca frații!.. Vor să ne dezarmeze?!.. Niciodată nu vom preda armele!.."

Profesorul de chimie se văită, cu blândețe și cumpătare, de soarta nenorocită a Vienei. „Un oraș atât de măreț, răspântie de secole a drumurilor comerciale, vestit focar de știință și de artă, a rămas astăzi ca un cap fără trup!..." Și c'un surâs dureros adăugă: „se sufere de foame în orașul renumit odinioară prin bucătăria lui... Unde mai sunt șnițelurile **in denen man sich so recht hineinlassen konnte...** (în care puteai să te adâncești în voie)..."

Și pe când spunea aceasta, mi se păru că'nghite în sec.

Desvoltai teoria împăcării — credință care dela încheierea păcii nu m'a părăsit nici o clipă. Numai o înțelegere generală poate prelungi cu cincizeci de ani existența clasei burgheze; prin compromisuri în cari puterea clasei lucrătoare se va afirma din ce în ce mai mult, vom trece cu'ncetul într'o organizare socială superioară celeia de azi, deși nu exact corespunzătoare visurilor lui Marx și Engels. Dacă însă burghezia s'ar arăta incapabilă de a armoniza interesele națiunilor europene, dacă un nou conflict armat ar deveni inminent,

atunci scânteile ce vin din Rusia, găsind terenul pregătit, ar aprinde întreg continentul: exploziunile s'ar urma cu iuţeală, ca'ntr'un depozit de muniţii. „Decât să stăm ani de zile în mocirlă şi să murim după aceia de un glonţ ori de boală", îmi spusese nu de mult un lucrător francez comunist (veneam din Paris), mai bine murim numai decât pe strada uscată, dar avem şi şansa de a evita măcelul, ori chiar de a pune mâna pe putere". Şi, de sigur, nu altfel gândeşte, în forul său interior, lucrătorul german. Dar nu vom ajunge la această extremitate, împăcarea se va face.

Pe când vorbeam, încălzindu-mă treptat, ungurul zâmbea sarcastic. Îl privii întrebător. El isbucni pasionat, în nemţeasca lui cântătoare şi sacadată, întreruptă mereu de ticul vienez **„nèt wahr!"** („nu-i aşa?"):

— „**Könnten** Sie mir **sàagen**, was Sie im Krieg **gèleistet haaben**?!... Und doch: **Bèssarabien** und **Bùkowina** in eine Tasche-**net** wahr? **Siebenbürgen** in **àndere** Tasche-**net** wahr?; Taschen voll, Bauch voll, — jetzt: **Frieeede, Frieeede!!...**" (Aţi putea să-mi spuneţi ce ispravă aţi făcut în război?!... Şi totuşi: Basarabia şi Bucovina le-aţi băgat într'un buzunar, Transilvania în alt buzunar. Buzunările pline — acum: pace, pace!!..")

Şi pe când cânta aceste din urmă cuvinte, rânjetul lui devenise dureros. Găsii că era mai bine să tac.

Atunci cocota, vorbind nemţeşte cu accent rusesc, întreprinse cu răceală şi gravitate apologia bolşevismului. Cultura ei se dovedi remarcabilă. Ceilalţi zâmbeau indulgent. Asupra profesiunii ei nimeni nu se înşela...

Dar ne apropriam de Viena. Domnişoara scoase din geantă un borcănaş cu pomadă şi se unse repede pe faţă, privindu-se într'o oglinjioară. Apoi se pudră, tot atât de repede. Şi'nsfârşit îşi vopsi buzele cu roşu.

Hazardai o glumă:

— „Orezul, domnişoară, este cel mai eften şi cel mai hrănitor aliment. In timpul războiului a făcut minuni în lagărele de internare. Şi pe când poporul rus moare de foame, d-ta întrebuinţezi făina de orez ca să te... urâţeşti!.."

Ceilalţi râseră.

Se vorbi de greutatea de a căpăta cameră la Viena. Ungurul şi münchenezul îmi propuseră, politicos, să merg cu ei: cunoscuţi fiind, vor găsi mai lesne. Ne urcarăm toţi trei într'un automobil şi colindarăm hotelurile. Ungurul găsi cameră într'un hotel, münchenezul şi cu mine, în-

tr'altul. Timp de zece zile m'am întâlnit mereu cu acesta din urmă în restaurantul hotelului. Vorbeam de una, de alta. Neamțul pronunța vorba „Herr Professor" c'un respect tot mai pronunțat. Ajunsese să vadă în mine un oracol: îmi punea cele mai felurite întrebări, cu privire la cele mai variate probleme: politice, sociale, religioase, științifice, etc. Era un om plăcut și destul de inteligent. Mă plictisea însă faptul că batjocorea necontenit pe evreii „răsăriteni", scoțându-i vinovați de ce cu gândul nu gândești... Intr'o zi, pe când luam împreună masa de seară, mă rugă să fiu oaspetele lui și să merg cu dânsul, cu soră-sa și cu nepoată-sa, la un bal costumat, la Stadtpark. Incercai să refuz: „nu-i în obiceiul meu de a frecventa balurile!"dar el stărui mult. Un automobil îl aștepta afară. Ne urcarăm în el și trecurăm mai întâi pe la sora lui. Aceasta și cu fiica ei apărură din casă, petrecute fiind până la automobil de șeful familiei, fabricant de marmeladă (!) Făcurăm cunoștință și pornirăm. In sală, münchenezul își găsi prietene, iar nepoata lui, prieteni. Eu rămăsei cu doamna, o femee ca de vre-o patruzeci de ani, frumoasă, instruită și vorbind ca din carte. Ne-am întreținut în mod plăcut. Cucoana era și maliționsă: știa o mulțime de anecdote despre

— adică... în contra evreilor. Că — de pildă — în timpul războiului, Dumnezeu, îngrozit de măcel, ar fi trimis pe Mahomed să înpace lumea. Arabul reveni descurajat: „doamne, în Europa eu n'am nici o trecere!".. A trimis atunci pe Isus, dar şi acesta reapăru trist, cu ochii'n lacrimi: „Miniştrii mei se bat şi ei!.." In fine trimise pe Moise. Profetul se'ntoarse cu zâmbetul pe buze: „nu-i nevoie de împăcare!... Ai mei o duc bine!.."

A doua zi, la masă, münchenezul fu mai antisemit ca niciodată. Dormisem prost în noaptea aceia şi mă simţeam nervos. Il luai de scurt: „domnule director, din rasa pe care o urăşti atât de mult, fac parte şi eu. Găseşti că-ţi sunt inferior în vre-o privinţă?!..."

El se făcu roş.

— „Şi eu sunt evreu". Şi-mi arătă o însemnare pe paşaport.

Rămăsei, cum se zice în Dealul Spirei: mot-à-mot. O îndoială îmi fulgeră prin minte:

— „Dar profesorul de chimie?"

— „Şi el".

— „De unde ştii?"

— „Il cunosc".

— „Dar ungurul?"

— „Şi el"

— „De unde ştii?"
— „Mi-a spus-o".
— „Dar rusoaica?"
— „Şi ea".
— „De unde ştii?"
— „Mi-a dat carta de vizită: Clara Blumenfeld".
— „Dar cumnatul d-tale?"
— „Bine înţeles".
— „Dar prusacul?"
— „De el nu ştiu. Poate să nu fie evreu".

FREIHERR VON HOLZSCHUHER

...Cartier elegant, pe lângă parcul Nymphenburg, care-i pentru München, ceia ce-i Schönbrunul pentru Viena. Casă impunătoare, cu totul modernă. Un apartament de-o impecabilă corectitudine. In jurul unui hall, cu parchetul deschis şi lustruit, o mulţime de uşi, de o imaculată albeaţă. Peste tot, mobile simple şi elegante, aranjament penibil de exact.

Stăpânul casei e un nobil de 65 de ani, înnalt, rigid şi aspru. Sprâncene stufoase, de sub cari privirea aproape fioroasă, aruncă fulgere, pe cînd mâna taie aerul ca o sabie. Mustăţi mari, sbârlite. Fiinţa rustică şi dârză a acestui aristocrat nu respiră nici vanitate, nici fudulie, nici aroganţă, ci o mândrie pe care se sileşte parcă s'o ascundă şi s'o îmblânzească. Vorbeşte în fraze rupte, ca şi cum sufletul lui s'ar opune destăinuirilor.

Pe perete, în hall, zăresc un portret foarte cunoscut, de Dürer. L-aţi văzut pe cărţi postale:

un negustor cu faţa plină, cu trăsăturile viguroase dar armonice, cu ochii mici, albaştri şi împungători. Este Hieronymus von Holzschuher, un strămoş al acestui bătrân, patrician şi senator de Nürnberg, în secolul al 15-lea. Hieronymus von Holzschuher a ajutat cu bani, la o nevoie, pe genialul Dürer şi drept recunoştinţă, a fost pictat de dânsul. Originalul l-a vîndut familia, înainte de războiu, cu 350.000 de mărci. Portretul are particularitatea, că de oriunde l-ai privi, te priveşte.

Bătrânul mă duse apoi într'un colţ al elegantului hall şi-mi arătă, — aşezată ca o icoană în altar, — stema familiei, mare şi frumos pictată în timpuri străvechi. „Aceşti doi arabi arată că strămoşul nostru a dobândit nobleţa luptînd contra sarazinilor, iar papucii pe care-i vezi în mijloc, indică faptul că famila Holzschuher a fost întemeiată acum o mie de ani de un cioplitor de papuci de lemn". In alt perete văd reproducerea unui castel: patrimoniul familiei. „Din nefericire, numărul părtaşilor la această proprietate e prea mare... Sîntem o familie de negustori nobili, strânşi într'o casă comercială străveche, care prin alianţă a primit membri olandezi, francezi, americani, etc". — Freiherr von Holzschuher s'a retras din afaceri înainte de războiu, cu'n venit de 30.000 de mărci anual. Trecea drept om bogat. Azi, cu deprecierea banilor şi a hârtiilor de stat, a ajuns în sapă de lemn. Nu poate câştiga nimic. Din lucrurile casei nu vrea să vîndă Mănâncă în bucătărie ca să economisească fo-

cul şi nu-i niciodată sătul. „Cu preţurile de acum e cu neputinţă", îmi spune el dîrz şi ursuz, cu o distincţiune de prinţ. „Dimineaţa stau la îndoială dacă să mă cobor din pat... Cu groază mă gândesc că ducîndu-mă la târgueli, am să aflu că lucrurile s'au scumpit iar"... Mărturisirea că sufere de foame, pare să-l înnalţe!...

Despreţueşte Germania, că „a încheiat o pace ruşinoasă". Vina o au... evreii, cari aţâţă mulţimea, ca să pescuiască în apă turbure. Germania nu se va însănătoşi, până nu va înlătura domnia evreilor. Trebuesc isgoniţi, prin pogromuri sau altfel... Toţi sînt paraziţi, afară de învăţaţi şi artişti... Aceştia sînt alt neam de evrei... „Vecinul care şeade deasupra mea, are nouă copii, şi-şi cumpără acuma o vilă de milioane. De unde?... Din camătă, — sub o formă sau alta!"... Vorbeşte de pogromuri; el însă n'ar fi în stare să fie nici măcar grosolan faţă de un evreu... E pură teorie, şi mai ales... **bouderie**...

Mânuind braţul ca o floretă şi aruncând fulgere din privirea-i impungătoare, debitează o lungă pledoarie plină de spirit, de pătrundere şi de fapte originale, ca să-mi dovedească că Germania nu-i singură vinovată de războiu... De Kaizer vorbeşte rău: „e sifilitic din naştere, de la o bunică a lui, e impulsiv şi grandoman... A gonit pe Bismark... Nenorocirea de azi a Germaniei este că n'avem un Bismark, un Moltke... Hindenburg e bătrân, Ludendorf, mediocru... Geniul Germaniei a trezit invidia lumei. Dacă eram nişte

proşti şi nişte incapabili, nu-şi bătea nimenia capul cu noi"...

Soţia lui e italiancă din Lugano. Cu două zeci de ani mai tânără de cât dânsul (el de vreo 60 de ani, dînsa de vreo 40), innaltă, voinică, frumoasă încă, trebue să fi fost altădată o superbă femee de rasă. Trăsături regulate, ochii mari negri, dinţi magnifici, păr negru, lucios şi greu. O bluză subţire, decoltată, arată gîtul frumos, a cărui albeaţă e accentuată de un colier de chichlimbar vechiu, pe cînd jacheta de lînă în culori vii, povesteşte parcă dragostea de viaţă pasionată, goana după iubire şi frumuseţe a temperamentului italian.

Vorbeşte cu bunătatea vibrantă şi pasionată, cu sinceritatea generoasă şi fără rezervă, cari dau italiencelor seducţiuni irezistibile. Viaţa-i apare ca un poem, când exuberant de bucurie, când plin de tristeţă şi melancolie, dar totdeauna frumos, mîngăetor pentru imaginaţie, — ca o operă de Verdi, care încîntă şi îmbată, chiar cînd se isprăveşte cu omor şi sinucidere... După războiu a vrut să între supraveghetoare într'un hotel din Elveţia, dar n'a fost primită: atîţea elveţieni erau fără lucru!... Ar vrea să dea lecţii de italieneşte. Se apucase să traducă pe Dante, cuvînt cu cuvînt, pentru un scriitor neamţ, care voia să dea o versiune populară; dar proectul a căzut în apă... Are în Italia rude foarte bogute (un văr al ei este aghiotantul regelui). Au fost la München astă-vară şi ar fi spus apoi într'o familie prie-

tenă, „că n'ar fi crezut niciodată ca familia Holzschuher să ajungă atît de jos"... „Prietena care mi-a raportat aceste cuvinte, credea că mă răneşte... Dar eu i-am spus că-mi face bucurie: dacă familia a înţeles cum trăesc, are să mă ajute... Aud acum că se sfătuesc... Poate mă vor sprijini"... — D-na de Holzschuher are în München prietene bogate... Dăunăzi şi-a zis: „vreau să trăesc un ceas vesel... Mă duc să văd pe D-na de X..., la Tutzing, în vila lor din mijlocul pădurii, pe deal, pe malul lacului Starnberg". Dar care nu-i fu mirarea, cînd văzu grădina sălbătăcită, vila închisă, şi află că proprietarul a scos-o în vînzare ca să aibă cu ce-şi ţine zilele... D. şi D-na de J. — altă familie amică — au în Anglia un depozit de 60.000 de franci francezi, sequestraţi în timpul războiului. In desperare de cauză s'au făcut cetăţeni elveţieni. Dar nici aşa n'au putut scoate banii. Acuma mor de foame în Elveţia! Au vrut să vie la München, dar au fost refuzaţi ca străini...

Imi povesteşte că obiceiul de a vinde din lucruri pentru a plăti cărbunii sau cartofii de iarnă, a devenit general în familiile profesorilor, funcţionarilor, militarilor, artiştilor, etc. Mobile vechi, de cari se leagă amintiri scumpe, obiecte de artă, colecţionate cu gripă şi iubire, trec în mâinile străinilor sau ale **Schieberilor** (speculanţilor)...

Unicul lor copil, o fată innaltă şi voinică, deşi

n'are decât treisprezece ani, întră în salon şi povesteşte mamei sale, că n'a găsit acasă pe fosta lor bucătăreasă. D-na de Holzschuher îmi spune, că aceasta s'a măritat acum trei luni c'un mecanic. „Nici n'aşi mai fi putut s'o ţin... Acuma o duce bine... Are de toate... Bărbatul e un om harnic, dar cam uşuratec: în fiecare Duminecă chefueşte cu şampanie toată noaptea, iar Luni dimineaţa se duce la lucru în automobil... Chefurile cu şampanie au devenit comune între lucrătorii bine plătiţi... Ceia ce familiile bune din clasa de mijloc nu şi-au permis niciodată înnainte de războiu, îşi permit ei acum... De aceia nu iubim noi republica: roatele ei grele trec peste corpul nostru şi ne strivesc"....

Istoria universală este un judecător drept; dar suferinţele celor osândiţi sunt adânc sguduitoare...

MARELE CABOTIN

Wilhelm II, cum se judecă singur şi cum îl judecă foştii lui adulatori

La acuzaţiile pe care le aduce Wilhelm al doilea (şi ultimul!), în memoriile sale, cancelarilor şi diplomaţilor germani, aruncând astfel discreditul asupra întregei clase a junkerilor şi cercând să joace rolul burghez al lui Ludovic-Filip, regele-umbrelă, — un mare ziar monarhist răspunde publicând un articol al istoricului dr. W. Schüssler, profesor la universitatea din Rostock, articol plin **de cele mai crude aprecieri la adresa fostului Kaizer.**

Spicuesc: „chiar şi o cetire superficială a memoriilor îţi dă impresia că acest om a fost odinioară preţuit, — de prieteni şi duşmani, — mai mult de cât merită! Judecăţile lui asupra oameni-

lor şi lucrurilor sunt **banale** şi **superficiale.** Expunerea e **ştearsă** — lucru explicabil la vârsta şi după nenorocirile împăratului (Herr Professor dă a înţelege că Wilhelm s'a ramolit). Dispoziţia materiei arată că împăratul a rămas cum a fost: impulsiv şi capricios".

„Wilhelm al doilea a fost şi a rămas departe de cunoaşterea realităţii politice. Judecata lui superficială asupra partidelor noastre politice ori asupra socialismului, nu ne-ar speria oare, chiar şi în gura unui mic funcţionar? Acuma înţelegem de ce Bismarck a pierdut cu totul speranţa de a-l converti la păreri politice rezonabile".

„Dacă e adevărat, — cum afirmă — că a conceput din primul moment planul de a crea o flotă de război pentru a se desrobi de tutela Angliei în chestiuni coloniale, atunci neclaritatea gândirii lui politice se desvăluie complect. Căci păstrarea triplei alianţe, faţă de duşmănia Angliei (Italia!), crearea unei mari flote de război şi în acelaşi timp, încercarea absurdă de-a sta bine cu Anglia, curtenirea continuă a Rusiei, şi, în acelaşi timp, încurajarea politicei în Orient a Austriei, ideea nebunească de a ne desrobi de Anglia prin flotă, pe când de fapt Englezii erau împinşi prin aceasta la coaliţiuni cu lumea întreagă în contra noastră —

toate acestea arată că gândirea politică limpede era străină acestui cap. Bismarck s'a opus unor astfel de planuri fantastice, nepotrivite cu puterile Germaniei, iar Wilhelm II, cu absurda lui „politică mondială" a risipit moştenirea lăsată de Bismarck".

„Concedierea lui Bismarck se datoreşte setei de a guverna singur a lui Wilhelm al II-a, care a scris odată ţarului Nicolae că „ a trebuit să depărteze pe întemeietorul imperiului, **din pricina caracterului lui josnic!...**"

„Împăratul vrea să se prezinte lumei ca martir în lupta pentru sufletul lucrătorului german!.." Etc.

* * *

Acum vre-o douăzeci de ani mă aflam într'o dimineaţă în Tiergarten, la Berlin. Pe alei, multă lume: pensionari, doamne cu copii, bone, etc. Deodată o mare mişcare se făcu în mulţime: apăru un ofiţer călare. Palide de emoţiune, doamnele dădură batiste în mâinile copiilor, învăţându-i să le fluture către ofiţer.

Mă apropiai de un bătrân jobenat şi-l întrebai politicos: „cine-i domnul?" Dar numaidecât mă căii, căci văzui că tot sângele i-se urcă în faţă, şi cu ochii sgâiţi, ca eşit din minţi, răcni la mine: „UNSER KAISER!!..."

Kaizerul părea scopul existenţii fiecărui cetăţean german. Dacă ar fi fost compatibil cu religia creştină, i-s'ar fi ridicat un templu...

Acelaş cult se practica în Austria cu bătrânul Franz Ioseph. Se povesteau, cu o duioşie exaltată, tabieturile .şi distracţiile lui, ca şi cum poporul i-ar fi fost infinit recunoscător că, zeu fiind, se coborâse până a lua obiceiuri omeneşti.

Şi pentru ce acest cult?... Pentru că monarhul „conduce destinele poporului său."

Un scriitor austriac a făcut acum vre-o cincisprezece ani, următoarea propunere glumeaţă: toţi monarhii să lase din mână, pe timp de un an de zile, frânele guvernării: să vedem, se năruie lumea?... Monarhii înşi-şi erau gata s'o creadă!... Atâta li s'a sugerat că ei fac Istoria, încât nici nu le mai trece prin minte să se 'ndoiască! Dacă timp de decenii n'a isbucnit război între Rusia şi Germania, pricina era că Wilhelm, înlăturând pe Bismarck, s'a luat bine cu Nicolae. Nicu Romanow s'a nimerit să se potrivească la caracter cu Wilhelm de Hohenzollern şi sunt prieteni: popoarele pot să se culce pe o ureche: pacea e asigurată!... De o sută de ori poţi ceti în cele mai serioase tratate şi'n cele mai grave ziare, că izbucnirea războiului, ori desnodământul lui, se datoreşte, ba lui

Rasputin, ba fetelor lui Nichita, ba cutărei intrigante!... Toţi cei cari şi-au aşezat barca pe unul sau pe altul din curentele istoriei, pretind că au creiat ei curentul ori că i-au hotărît ei cursul!... Ce mod copilăros de a înţelege Istoria, de a o desfiinţa ca ştiinţă şi de a o preface într'un joc de păpuşi!..

* * *

Iată însă că împrejurările istorice silesc pe augustul actor să iasă din scenă, să lepede coroana, sceptrul şi mantia de purpură şi să ne apară.... ca un mitropolit tuns şi ras... Indată Herr Professor, cu idei politice mai mult decât ortodoxe, care găsia odinioară că mai lesne poate fi stârpit de pe suprafaţa pământului, poporul german, de cât să i-se smulgă din suflet CREDINTA către împărat („DIE DEUTSCE TREUE)", se uită la Wilhelm cu ochii mici, parcă l-ar vedea pentru întâia oară, găseşte că „acest om" e greu de cap, zăpăcit, grandoman, prefăcut şi.... ramolit... — acelaş domn profesor, care altădată se tîra în pulbere în faţa portretului împăratului!...

Cum se comporta înainte Herr Professor faţă cu împăratul, arată următoarea întâmplare **absolut autentică (relatată de un martor ocular)**: La o manevră imperială în portul Kiel, s'a dat pe

vasul **Hohenzollern**, împăratului şi numeroasei sale suite obicinuitul banchet. După masă, pentru desmorţirea picioarelor, comesenii au dansat, — fără dame (nu erau), ci numai bărbaţii, câte doi. Un profesor, **Hofrat**, dansa c'un ofiţer superior. Trecând amândoi pe lângă fotoliul în care şedea Kaizerul, acesta, — **„burşicoz"**, cum se ştie că era — i-a dat Hofratului un picior în... partea ceia care nu se numeşte. Foarte emoţionat, Hofratul s'a oprit, s'a închinat adânc în faţa împăratului, apoi a continuat să danseze...

...Părerea generală despre Wilhelm, este că a fost un cabotin (cum l-a numit Clèmenceau, cu ani de zile înaintea războiului), dar alminterlea un om destul de cumsecade, (nu însă şi băeţii lui, toţi nişte ticăloşi) care s'a ostenit mult, dar care, fireşte, era superficial în toate. Că conducerea o aveau de fapt junkerii prusaci şi, în al doilea rând înalta burghezie, îl putem crede pe cuvânt. De nenorocirile Germaniei e vinovată mai ales aristocraţia germană, clasă îmbătrânită şi deci incapabilă, care şi-a arătat incapacitatea cu deosebire în chestiunile diplomatice.

Un popor cufundat încă în feudalism, şi deci necopt politiceşte, a îndrăznit să aspire la hegemonia lumii. Istoria universală a respins aceste ve-

leităţi, ca nejustificate. ...Şi nici semn de maturitate politică nu este, când ziarul monarhist de care vorbesc, după ce a dus şi duce campanii violente în contra republicei, căutând să demonstre că numai monarhia poate reda Germaniei unitatea şi puterea, şi o poate mântui din starea de azi, vine acuma — năcăjit pe Wilhelm c'a trădat interesele nobleţei — să susţie că fostul Kaizer n'a făcut în toată viaţa lui decât să risipească moştenirea lăsată de Bismarck.

UN LEU!...

Natura m'a înzestrat c'o foarte bună ureche muzicală, ba pot zice chiar că am pentru muzică o adevărată pasiune. Nu am avut însă prilejul să mă cultiv îndeajuns în această direcţiune. Muzică clasică cunosc puţină, dar aceia pe care o cunosc, îmi pune tot sufletul în vibrare. Ca să gust o operă, trebue s'o aud de cinci-şase ori, — până ajung s'o înţeleg; dar atunci nu mă mai satur. O lună de zile am ascultat la pian în fiecare zi **Mondscheinsonate.**

Şi dacă nu am destulă cultură muzicală, de vină sunt condiţiunile în cari se propagă această artă în ţara noastră. Concertele sunt scumpe. Ca să le vizitez rar, n'aşi înţelege nimic, iar ca să mă duc des, nu-mi dă mâna. Acasă nu m'am putut cultiva, — în cât ar trebui să mă cultive concertele.

...Astăzi, pe când veniam spre casă, — aici, în München — băgai de seamă (după două luni şi jumătate...) că la doi paşi de mine se află o sală de concert renumită: **Tonhalle.** M'apropiai de afiş şi văzui că chiar în astă seară se dă un concert simfonic popular, dirijat de d. Hofrat Rudolf Grosz. Programul: **Haydn:** Simfonie G-dur; **Mozart:** Serenadă pentru două mici orhestre; Brahms: simfonia a doua (D-dur op. 7). Preţurile: loc numerotat 15 mărci; în picioare, 12 mărci. Numai aceste două feluri de locuri...

Adică UN LEU intrare la un concert simfonic... Aşa 'nţeleg şi eu!..

Am mai cetit pe afiş că aceste concerte se dau la fiecare cinci zile, că încep la 7 jum. şi se sfârşesc la 9 jum. şi că de fiecare dată dirijează altcineva: d. profesor cutare, d. capelmaistru cutare.

M'am dus, firește, la concert. O sală imensă de o sobră eleganţă, toată în alb. Lume foarte amestecată: şi din clasa lucrătoare, şi din cea burgheză, copii, studenţi, dar şi membri ai aristocraţiei de curte (mi i-a arătat un cunoscut). Cine n'a stat mai mult timp în străinătate, acum după război, nu-şi închipuie până la ce grad s'au nivelat clasele: burghezia a sărăcit rău şi se 'm-

bracă foarte simplu; în schimb lucrătorul s'a cioplit şi mai mult de cât înainte de războiu, şi-i tot aşa de bine îmbrăcat ca şi burghezul. Maniere are toată lumea. Ba încă omul din popor e mai atent în purtarea sa de cât burghezul, — idealul şi ambiţia lui fiind ca să se comporte ca un om cu educaţie. Cât despre aristocraţi, ei au afectat în Bavaria şi înainte de războiu maniere cam ţărăneşti, după exemplul fostului rege, care se 'mbrăca şi se purta ca un institutor. Dăunăzi a trecut pe lângă mine, la Odeonsplatz, un fiu al răposatului: îi seamănă perfect şi-i deja om în vârstă. O barbă şi mustăţi încălcite, sprîncene stufoase, un joben vechiu pe ceafă, o redingotă cu lustru, pantaloni de birjar pe o burtă cam mare şi ghete de excursionist! Când mi-a spus însoţitorul meu că acesta e fiul fostului rege al Bavariei, am rămas uimit!... D. prinţ avea un violoncel la subsuoară: cântă de plăcere în orchestra unui mare teatru şi acuma se ducea la repetiţie. Insoţitorul meu m'a dus să-mi arate la câţi-va paşi, palatul prinţului: i s'a lăsat numai un apartament, restul s'a închiriat din oficiu. La intrare, o placă: d. prinţ e medic specialist în boli de femei!..

Dar m'am depărtat de subiect.

Timp de două ceasuri am ascultat orchestra,

de vre-o 60—80 de persoane, executând — după părerea mea, dar şi a altora: — impecabil, simfoniile şi serenada. Menuetul serenadei lui Mozart, de un rafinament vesel, naiv, rustic, şagalnic, mi-a adus aminte de Rodica lui Alecsandri şi mi s'a părut că exprimă la perfecţie spiritul aristocratic al secolului al 18-lea în Germania. Aşi crede că serenada asta am priceput-o complect dintr'odată, în toate fineţele ei...

O însemnată parte din public urmărea muzica pe caetul de note. Aud că dirigenţii se ostenesc gratuit şi că preţurile sunt înadins reduse, ca să aibă parte şi poporul de sfintele emoţii ale artei..

O ENIGMĂ PSIHOLOGICA

Ludendorff, marsupial politic?

...„Greşala cea mare a Germaniei a fost că s'a arătat prea blândă în conducerea războiului mondial: trebuia să urmăm sfatul lui Tirpitz şi să pornim războiul submarin mai din vreme şi cu toată înverşunarea, fără nici un scrupul..."

...„Germania n'a fost înfrântă, ci a căzut prin trădarea socialiştilor, cari i-au împlântat pumnalul în spate.... Ea nu se va putea mântui, decât opunându-se cu armele: să învingă — sau să moară cu cinste"....

Asta-i doctrina oficială a întregei Bavarii şi a cercurilor naţionaliste din restul Germaniei.

Zâmbiţi?... Nu ştiu dacă aveţi dreptul s'o faceţi... Aduceţi-vă aminte din trecutul d-stră: n'aţi fost nici odată orbiţi politiceşte de interesul de clasă?.. Nu vi s'a părut atunci că **două şi cu două fac treizeci şi şapte?!..**

La 8 Noembrie 1923 Ludendorf a vrut să tra-

ducă în fapt, programul pe care-l propagă de ani de zile patrioții...

Cine-i în stare să măsoare adâncimea absurdității acestui program?... Dacă ai săpa o groapă tot atât de adâncă, ai ajunge la centrul lichid al pământului!...

...Să întronezi din nou în Germania regimul în contra căruia s'a coalizat globul întreg!.. **Acum**, când — **non bis in idem!** — nici un german nu și-ar mai putea face iluzii!... Acum, când nu ai îndărătul tău 44 de ani de pregătire.... Cu ce să te lupți în contra Franței? Cu unghiile?!..

Dar în sfârșit!... Vrei să mori cu cinste!... **De gustibus** —

Dar ai cel puțin cu tine Germania întreagă, „ca un singur om" — cum a avut-o la 1914 Wilhelm al II-lea?..

Da de unde!...

...Te asociezi cu Hitler, dușmanul neîmpăcat al capitalismului. Exproprierea băncilor este primul punct al programului său. Că nu glumește, a dovedit-o faptul că în ajunul răzmeriții aghiotanții săi s'au grăbit să-și retragă depozitele dela bănci: avea de gând dictatorul să interzică aspru orice mutare de fonduri, până la realizarea „reformei" sale (din care capitaliștii aveau să iasă.... „reformați!...")

Să te dușmănești cu prea sfinția sa CAPITALUL când vrei să duci Germania la război — nu-i așa, că introducerea e bună?!..

Ei — dar poate cu muncitorimea s'a luat bine Ludendorf?..

* * *

Nici — fiindcă **al doilea** punct din programul lui Hitler prevedea judecarea „în trei ceasuri", de către un comitet de mântuire publică, a „criminalilor de Noembrie", adică a socialiştilor... „Până după îndeplinirea acestei opere, preiau conducerea Germaniei eu"... — a fost prima declaraţie a dictatorului încârligat... Şi la 9 Noembrie au şi fost transportaţi afară din oraş, într'o pădure, consilierii comunali socialişti ai Munchenului...

Şi totuşi, pentru un război în contra Franţei şi a Rusiei, poate că sprijinul clasei lucrătoare nu era fără utilitate!!..

Îi rămâneau deci lui Ludendorf numai naţionaliştii....

Ba nu — nici ei **toţi!**... La 9 Noembrie Ludendorf ducea pe cei două mii de minori ai lui Hitler în contra lui Kahr şi a cardinalului Faulhaber, idolii ţărănimii bavareze şi ai Bavariei întregi... Ludendorf cunoştea **perfect** ascendentul acestor distinse personagii şi putea prevedea ceeace s'a întâmplat pe urmă: că şeful „partidului popular bavarez" (al industriei) a vorbit de **„sminteala noilor criminali de Noembrie"**; că congresul general al „Ligei ţărăneşti bavareze" a votat la 21 Noembrie, în Schweinfurt, o moţiune, prin care condamnă cu asprime **putsch-urile**, „ce sunt menite să arunce poporul în prăpastia unor nespuse suferinţi"; „păstrează credinţă guvernului

legal" („şi cer: micşorarea preţului lucrurilor industriale, prin prelungirea timpului de lucru; micşorarea birurilor ţăranului sud-german, care-i de două şi de trei ori mai încărcat de cât marea proprietate din nordul Germaniei; micşorarea şi amânarea birurilor pe spirt". De asta le arde lor, nu de monarhie!...)

Vra să zică cu cine rămânea Ludendorf?.. Cu minorii lui Hitler şi cu cei cari l-au aprobat pe urmă: cu clubul ofiţerilor, cu niscaiva unguri dela Budapesta şi cu v. Graefe, şeful reacţionarilor sadea din nordul Germaniei — al aristocraţiei ost-prusace. — Von Graefe a declarat în parlament că regretă avortarea putsch-ului şi a prevenit pe patrioţi în contra trădătorului Kahr. Graefe a fost percheziţionat şi s'a dovedit că ştia despre cele ce se pregătesc: la 9 Noembrie sosise la Munchen — dar, vai, prea târziu...

Cum să judecăm întreprinderea lui Ludendorf?!..

Să speri că vei conduce Germania la război, proclamând dictatura, cu sprijiinul nici unei alte clase decât a aristocraţiei putrede, care a avut nebunia să provoace lumea întreagă şi a fost doborită de dânsa!...

E posibilă oare atâta orbire?!.. Nu-i de crezut!..

Dar — veţi zice d-stră — proverbul **quod vult perdere dementat** se poate inversa: o clasă care piere, trebuie să fi ajuns în mintea copilăriei... Smintiţi au fost junkerii la 1914; e firesc ca de atunci sminteala lor să fi progresat, în măsura în care această clasă se macină...

La această obiecțiune răspund că șefii aristocrației: Hohenzollernii, arată mai de grabă că par'că au înțeles ceva din judecata Istoriei... Uitați-vă la figura împăratului: în locul privirii de vultur și a frigărilor împungătoare, o încâlcită barbă bătrânească, de negustor cinstit: în memorii, atacă noblețea și slăvește democrația; băeții Kronprințului se duc pe bicicletă la liceu; pe Oskar, fiul cel mai tânăr al împăratului, îl vezi urcându-se în tramvai cu **Rucksackul** în spate, ori făcând coadă, cu modestie, timp de două ceasuri, la casa de asigurare (Krankenkasse), între servitoare și mici burgheze; locuește cu familia lui într'o mică vilă, la Postdam; pe un băiat al său, de zece ani, care se juca în stradă cu alți copii, l-a întrebat dăunăzi un străin: „al cui ești tu, măi băete?" — „Al lui Oskar". — „Oskar — și mai cum?"..., râse străinul. — „De Hohenzollern"...

Or fi cunoscând Hohenzollernii și puțină istorie, și știu, că după Carol al X-lea, care a încercat să reîntroducă regimul aristocratic și a fost îndată doborît, a venit Ludovic Filip, regele-umbrelă, care și-a trimis copiii la liceul Statului, dedea mâna cu lucrătorii, etc., ca un adevărat rege al burgheziei. De ce n'ar veni și în Germania o monarhie burgheză, după dărâmarea celei aristocratice?..

* * *

...Și ce-au înțeles Hohenzollernii, să nu fi priceput Ludendorf, mare conducător de armate?!..

Să fi ajuns el în stare de ramolisment? Nu, fiindcă de un an şi jumătate îl văd mereu slăvit şi sărbătorit, ţinând conferinţe, etc.

...E inexplicabil!..

Purtarea lui aduce aminte de aceia a cangurului. Acest strigoi al trecutului, cu corpul mare şi cu capul mic şi delicat, cu privirea fixă şi tâmpită, — par'că de stafie — când e scos din colivie în curtea împrejmuită, îşi aduce aminte de săriturile de zece metri pe cari le făcea în scrubul australian, se avântă cu toată puterea şi-şi sângerează capul de grilajul de fier — odată, de două ori, de trei ori, până moare...

Să fie aceasta, starea mintală a lui Ludendorf şi a bătrânei clase pe care o reprezintă?.. Să nu fi rămas în delicata lor tidvă mai multă judecată decât în aceia a unui marsupial?..

Ori revoluţia a fost cum-va aranjată în înţelegere cu blestematul de **Capital** şi Ludendorf el însuşi a jucat teatru?.. Căci, spre deosebire de marsupial, Ludendorf a arătat numai **intenţia** de a se izbi — a doua oară după războiul mondial — de gardul ridicat de aliaţi în jurul Germaniei... Şi — lucru suspect: cei din Berlin n'au găsit în parlament nici un cuvânt aspru pentru atitudinea lui „regretabilă". Ba chiar au asociat epitele elogioase cu blamul „à l'eau de rose"...

Aşa-i la tocmeală: cearcă omul şi cu binele, şi oleacă cu răul... A vrut să încerce Stresemann, dacă nu va putea muia Franţa prin ameninţări?..

Care să fie adevărul?..

CÂINII FARA STAPÎN

Am arătat altădată dragostea cu care sunt îngrijite în Apus animalele domestice. Multora, sentimentalismul meu le va fi părut ne la locul lui: atâţea oameni ar avea nevoie de mila noastră; de ce s'o dăm animalelor! — De sigur, aşa este. Dar vezi, animalul domestic e cu totul dezarmat (noi l-am dezarmat, punându-l în serviciul nostru); fără ajutorul omului, piere. Şi această neputinţă de a se apăra, deşteaptă instinctele generoase ale oricărui suflet simţitor.

Zilele acestea eşiam dela un prieten, pe la unsprezece noaptea. Frig: — 6⁰!.. Pe stradă, un mic fox-terrier, aproape pur, se ia după mine, gudurându-se. Unul din picioarele dinainte îl ţinea în aer: probabil, lovit. Dar cu celelalte trei alerga sprinten. Mă opresc un moment. Sare pe mine, îmi

linge mâna, lipeşte capul cu devotament, de braţul meu. Dar le face toate acestea c'un fel de grabă desperată — ca ameninţat de o mare primejdie... Il chem să mă urmeze. Se ţine după mine, mergând repede, şi se gudură mereu. Vream să iau tramvaiul; renunţ, ca să mă poată însoţi căţeluşul Până acasă aveam de mers trei sferturi de oră. După vreun sfert de ceas, chibzuesc că animalul nu va putea umbla atât de mult în trei picioare şi mă gândesc să-l iau în trăsură. Dar deja el însuşi se descurajase de lungimea drumului. Două doamne trec în direcţia contrară. Se ia după dânsele, arătându-le aceeaşi tandreţe... Par'că spunea: trebue să-mi găsesc, cu orice preţ şi în grabă, un stăpân şi un adăpost! Altfel sunt pierdut! Din când în când îl auzisem tuşind surd, cum tuşesc câinii răciţi...

A doua seară, trecând pe calea Dorobanţi, văd pe asfalt, în faţa unei porţi de casă bogată, un fox-terrier asemănător cu acesta, întins ţapăn, în frigul de — 7°. Il ating. Murise!...

Rasele acestea de câini au fost afinate în Apus, prin îngrijirea omului. Aduse la noi, în clima riguroasă, pier, îndată ce nu sunt apărate.

A treia zi, pe aproape de Sf Gheorghe, am dat de un alt câine mort pe stradă...

Am înţeles atunci mai bine desperarea căţeluşului schiop!.. Şi am simţit o durere în suflet...

* * *

Odată am găsit aruncat pe stradă, un căţeluş abia născut. L-am luat acasă şi l-am îngrijit. A crescut frumos. Avea botul delicat, ochii neobicinuit de blânzi şi de inteligenţi, urechile lungi, pleoştite şi lăţoase, labele late, părul de două culori, formând pete albe şi castanii: spălat, era moale şi catifelat, pe alocurea alb ca zăpada. Te isbiau mai ales mişcările căţelului, când sburda şi se gudura: foarte vii şi expresive, pline de sentiment, şi în acelaş timp de o graţie moale, cam greoaie... Un amestec de fineţe şi de vigoare, de graţie şi de simplitate, de boerie şi de ţărănie... Părea să fie din rasa care se numeşte pe nemţeşte: **Wasserhund** (câine de apă). Foarte sentimental: dimineaţa ne primea cu o bucurie extraordinară, mlădiindu-şi cu mare vioiciune corpul lui rotund şi cam greoi... Dar şi'n timpul zilei, un ceas să fi lipsit vre-unul din ai casei şi câinele

517.890

băga de seamă, şi-l întâmpina cu veselie exuberantă...

Intr'o zi — după câteva luni — „Azor" a dispărut: ni l-a furat cineva; atrăgea privirile tuturor...

A fost o jale... Ne ataşasem de dânsul... Timp de câteva săptămâni am vorbit mereu de Azor... Cum l-am putea găsi?.. Pe ce mâini va fi încăput?.. Scăpat dela moarte, îndată după naştere, printr'o întâmplare fericită şi ajuns să trăiască boereşte, o viaţă senină îi fusese asigurată. A decăzut oare? S'a declasat?..

Peste vreo lună am zărit pe lângă o cârciumă din prelungirea Dorobanţi, un căţeluş care-i semăna foarte mult. Dar nu era Azor; era murdar şi neîngrijit, puţin râios pe urechi şi pe cap, cum sunt atâţea câini în Bucureşti. Burta mare (mâncare proastă!). Coastele se cam vedeau prin piele. Botul prea lat. Ochii stinşi, fără expresie, abrutizaţi. Sburda şi el, dar în mişcările lui era ceva care amintea pe băiatul de familie ajuns într'o şatră de ţigani.. Se hârjonea cu alţi câini de pe stradă, nebuneşte, par'că vitiat de mediul cel prost şi nesimţitor la tristeţele existenţii sale. L-am văzut deodată luând în gură baligă de pe drum şi mestecând-o cu furie şi greaţă. Am luat un covrig dela un covrigar şi i l-am dat. L-a apucat cu

lăcomie, speriat par'că de norocul lui, şi, cu coada între picioare, a fugit să se ascundă în fundul unei curţi... Cu o strângere de inimă, m'am gândit: dacă va fi Azor?.. Şi m'am cutremurat... Dar nu: petele sunt mai închise, botul mai lat, burta mare, ochii stinşi...

Odată râios, căţeluşul era destinat morţii... Va mai trăi câteva luni, decăzând din ce în ce... Căci ideea de a scăpa dela moarte un câine sau o pisică, ungându-le de două ori cu alifia specifică, nu o are nimeni la noi. Am văzut un câine de curte, pierind de râie, fără ca vreunul din ai casei să se gândească măcar a arăta animalului interes...

Orice s'ar zice, atari privelişti sunt vătămătoare moralei publice, fiindcă abrutizează simţirea oamenilor şi mai ales a copiilor...

Aş propune un bir pe câini, ca'n străinătate. Ori ţii la câinele tău, de eşti gata să şi plăteşti pentru dânsul şi atunci îl vei îngriji omeneşte; ori de nu, atunci să fie prins şi vândut sau omorât. Câinii fără stăpân n'au ce căuta pe uliţi...

PAPAGALUL

Vă închipuiţi, desigur, că vreau să sap reputaţia vre-unui grav doctor în filosofie, care cu bucăţi luate din felurite cărţi bune, reuşeşte să compue o carte proastă şi care îmbracă în pompoase formule nemţeşti, şmecheriile lui de transformist politic?..

Ei bine, vă înşelaţi!...

Vreau să vorbesc de papagalul propriu zis.

Papagalul? Ce interes poate prezenta această pasăre pentru publicul mare? Că are darul de a imita vorbirea omului e un fapt banal.

Cetitorul se înşeală. Papagalul reprezintă una din cele mai însemnate probleme ale biologiei şi psihologiei. El întrece prin inteligenţă toate celelalte păsări. Ceia ce-i maimuţa între mamifere, este papagalul între păsări. Studiul papagalului poate

arunca o vie lumină asupra împrejurărilor cari, chiar dela începutul terţiarului, au ridicat pe strămoşii noştri direcţi, deasupra celorlalte mamifere, pregătind domnia noastră asupra acestui glob de tină.

Dar să nu anticipăm.

Cetitorul trebue să-şi dea mai întâiu seamă de gradul de inteligenţă al lui **Psittacus.** Citez din **Viaţa animalelor** de Brehm: ori cât aţi voi să puneţi pe seama exagerăţiunilor şi interpretărilor, tot rămâne destul pentru demonstrarea tezei mele.

Un distins papagal a trăit ani de zile în Viena şi în Salzburg, şi a avut parte de observatori fideli şi stăruitori. Comunicările lor au fost adesea tipărite. Pasărea a aparţinut unui **domceremoniarius** Hanikl, care a instruit-o zilnic câte două ceasuri, dar se ocupa şi altmintrelea mult cu dânsa. Primul studiu asupra ei s'a publicat la 1835, în revista „Isis" din Viena.

...„**Jako** bagă de seamă tot ce se petrece în jurul lui, judecă toate, dă la întrebări răspunsul potrivit, face la poruncă ce i-se cere, salută pe cei ce vin şi pe cei ce pleacă, zice numai dimineaţa „bună dimineaţa" şi numai seara „bună seara", cere hrană când i-e foame.

Pe fiecare membru al familiei îl strigă pe nume

şi la unul ţine mai mult decât la altul. Dacă doreşte să vin lângă dânsul, mă strigă: „papa, vino încoace!". Vorbeşte, cântă şi fluieră ca un om. Iată repertoriul lui (spicuesc numai):

„Părinte, bună ziua!" „Părinte, dă-mi o migdală". „Vrei o migdală? Vrei o nucă? Capeţi ceva. Uite, naţi ceva". „Salutare, domnule căpitan, salutare". „Servitorul d-tră doamnă!" „Ţărane, pungaşule, pungaşule, ţărane, contrabandistule, mergi mai departe? Te duci acasă, sau nu? Aşteaptă, găinaţule!". **Când bate cineva la uşă, papagalul strigă tare şi foarte clar,** ca un om: „Intră, intră! Am onoare, domnule Braun, servitorul d-tale. Mă bucur că am onoare". **Uneori bate el singur în colivie şi spune aceste cuvinte.** Când strică ceva în colivie, strigă: „nu strica, lasă'n pace! Ce-ai făcut? stai găinaţule, stai că te bat!" „Paperl, împuşcă, Paperl!" Apoi împuşcă, făcând „pu! gugu! gugu!" **Trage clopotul din colivie şi strigă tare: „Cine sună? Cine sună? Paperl".** Intreabă: „Cum vorbeşte câinele?" Apoi latră. Dacă-i poruncesţi: „împuşcă!", el strigă: „pu!". **Când vede punându-se masa, sau aude din a treia cameră că se pune masa, strigă îndată „să mergem la masă! Allo! veniţi la masă!".** Când pleacă stăpânul său de acasă, îi strigă: **„mergi cu Dumnezeu!"** Dacă

pleacă însă alte persoane, le strigă: „**mergeți** cu Dumnezeu". Dacă petrece noaptea în camera stăpânului, tace cât îl vede dormind. Dacă doarme însă în altă cameră, începe din zorii zilei să vorbească, să cânte și să fluere. Auzind o mierlă cântând, i-a strigat: „bravo, Paperl, bravo!". A învățat o melodie cu toate cuvintele... Fluieră gama, urcând și coborând curent și limpede. **Cântă și fluieră melodii, când cu un ton mai sus, când cu un ton mai jos, fără a greși.** In Viena a învățat să fluere o arie din opera „Martha", și fiindcă profesorul lui dansa cântând, papagalul ridică și el un picior după altul și clatină capul.

Stăpânul lui muri în anul 1853; papagalul fusese cumpărat la 1827 dela un căpitan de vapor din Triest. Cum se pare, de dorul stăpânului, Jako începu să bolească, fu pus la 1854 într'un mic pat, căutat cu îngrijire, mai vorbi mult, zicea adesea cu voce tristă: „Paperl e bolnav, bietul Paperl e bolnav" și muri.

Despre un alt papagal, adus din India, o doamnă povestește că era atât de atent, încât prindea singur fraze și le întrebuința la prilej potrivit. „Papchen vrea să mănânce". Dacă nu i-se dădea îndată, striga: „Papchen **vrea** și **trebue** să mă-

nânce". Dacă nici aşa nu căpăta, svârlea şi răsturna totul de necaz.

Dimineaţa zicea „bon jour" seara „bon soir". Când voia să doarmă, zicea: „Papchen vrea să doarmă". Când îl duceau din odaie, striga: „bon soir, bon soir". Pe stăpâna lui o iubea foarte mult. Când îi aducea mâncare, papagalul îi punea ciocul pe mână şi zicea: „sărut mâna doamnei". O urmărîa în tot ce făcea şi de câte ori o vedea ocupată cu ceva, o întrebba cu o seriozitate comică: „ce face doamna?" După moartea ei se arătă cumplit de abătut, primia cu greu mâncarea şi întreba adesea: „unde este doamna?"

Cânta foarte bine. „Papchen trebuie să cânte", se îndemna el singur şi apoi începea:

Perroquet mignon
Dis-moi sans façon,
Qu'a-t-on fait dans ma maison
Pendant mon absence?

sau:

Ohne Lieb und ohne Wein
Können wir doch leben.

Uneori combina el însuşi:

Ohne Lieb und ohne **maison**
Können wir doch leben.

sau:

Ein Kuss **sans façon.**

Ceia ce-l înveselea atât de mult, că începea să râdă tare... Zicea: „Ah, ce frumos e Papchen", şi-şi mângâia ciocul cu piciorul.

Avea obicei să-şi smulgă penele şi i s'a ordonat băi de vin. Cum băga de seamă că se pregăteşte mica stropitoare, începea să se roage: **„nu udaţi pe Papchen — ah, bietul Papchen — nu-l udaţi!"...** Un maior gras, pe care-l simpatiza, se silia să-l înveţe într'o zi acrobaţii. „Pe băţ, Papchen, sai pe băţ!". **Plictisit, papagalul râse deodată şi strigă: „maior, pe băţ, maior".**

Un alt prieten al lui, Roth, nu fusese de mult în vizită. Era aşteptată sosirea lui şi se vorbia de dânsul. **„Iată vine Roth", zise deodată Papchen: se uitase pe fereastră şi-l recunoscuse de departe.**

Un fiu al casei, George, era aşteptat după o absenţă mai lungă, şi se vorbia de asta în familie. George sosi seara târziu, când Papchen dormia deja în întunericul coliviei sale acoperite

După primele salutări, noul sosit ridică învelitoarea coliviei: „Ah, George, ai venit? Asta-i frumos, foarte frumos", zise papagalul.

Băgase de seamă, că stăpânul, când se ducea la fereastră, striga adesea pe administrator sau pe chelar. Cum îl vedea mergând repede spre fereastră, îi striga imediat pe amândoi, fiindcă nu ştia pe care voia să-l cheme stăpânul.

Multe păsări, zice Brehm, arată o deosebită inteligenţă: cioara, graurul, cocorul, şoimul, bufniţa, ciocănitoarea; nici una însă nu are multiplele facultăţi ale papagalului. Un papagal avea obiceiul să bage mâncarea în apă, ca s'o moaie; căpătând o bucăţică de zahăr şi muind'o în apă, a văzut că se topeşte şi dispare; a doua oară n'a mai muiat zahărul, continuând însă să moaie pâinea şi alte alimente... Piciorul îl întrebuinţează ca o mână, iar cu ciocul scobeşte lemnul, se caţără, etc. Imită la perfecţie canarul, sticletele, mierla, ciocârlia, şi alte păsări. La oameni distinge pe femeie de bărbat, e sensibil la mângâierile sexului contrar şi iritabil la mângâierile aceluiaşi sex...

Acestea sânt faptele, din cari oricine poate scădea ceiace consideră ca exagerare şi inter-

pretare. Rămâne încă destul pentru a da papagalului rangul întâi între păsări.

Şi problema?...

Deocamdată o voi indica numai, spunând că papagalul trăeşte în acelaşi fel şi adesea chiar în aceleeaşi locuri ca maimuţa, de acei... màimuţăreşte pe om; se caţără pe arbori, mănâncă nuci şi alte fructe ca maimuţa, scobeşte lemnul arborilor de gumă, în căutarea larvelor ca strămoşul nostru lemurul. Mai pe larg, altădată.

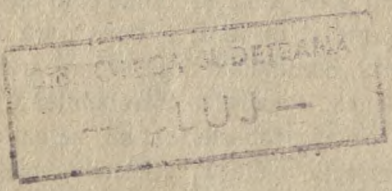

A APĂRUT:

1.—*M. Sadoveanu:* **Războiul Balcanic**
2.—*I. Agârbiceanu:* **Diavolul**
3.—*P. I. Jouve:* **Spitalul**
4.—*Gérard de Nerval:* **Mâna vrăjită**
5.—*Oscar Wilde:* **Crima Lordului Arthur Savile**
6.—*A. de Herz:* **Șeful Gării**
7.—*Gleb Uspenski:* **Lăcustele**
8.—*Gala Galaction* **Toamne de Odinioară**
9.—*Edgar Poe:* **Fantezii humoristice**
10.—*Rémy de Gourmont:* **Secretul lui Don Juan**
11.—*Gh. Brăescu:* **Nuvele**
12.—*G. Galaction:* **Viața lui M. Eminescu**
13.—*H. de Balzac:* **Adio**
14.—*Albert Samain:* **Xanthis sau vitrina sentimentală**
15.—*H. Sanielevici:* **La Montmorency**
16.—*Blasco Ibanez:* **Împrumutul Răposatei**
17. — *Anatole France:* **Domnișoara Roxana**
18. — *Anton Bacaibaşa:* **Din viața militară**
19. — *Ștefan Petică:* **Poeme**
20. — *Bojena Niemțova:* **Zina apelor**
21. — *Ion Dongoroz:* **Surpriză...**
22. — *Sandu Tetvajen:* **Poveștile lui Hinu Ion**
23. — *Jack London:* **Omul cu obrazu 'ncrustat**
24. — *I. Ciocârlan:* **Flămânzii**
25. — *Eug. Boureanu:* **Lupii**
26. — *J.-H. Rosny:* **O sărutare**
27. — *Al. Ciura:* **Homunculus**
28. — *Leon Tolstoi:* **Viața mea**
29. — *N. Batzaria:* **Prima turcoaică**
30. — *J. Jaurès:* **Patru cuvântări**
31.—*Hanns Heinz Ewers:* **Păianjenul**
32. — *Goethe:* **Faust** (traducere de I. Nădejde)
33. — *Ioan Petrovici:* **Amintirile unui băiat de familie**
34. — *Thomas Mann:* **Tristan** (traducere de Eman. Cerbu)
35. — *Natalia Negru:* **Amazoana**
36. — *Joseph Conrad:* **Laguna**
37. — *I. Vinea:* **Descântecul**
38. — *Anatole France:* **Crainquebille**
39. — *Holger Drachmann:* **Povestiri din Danemarca** traducere de I. Botez)
40. — *H. Sanielevici:* **In tren**

SUB TIPAR:

No. 41. — *Henri de Régnier:* **Secretul Contesei Barbara**

EDITURA „ADEVERUL" S. A.—BUCUREȘTI: SĂRINDAR, 9—11